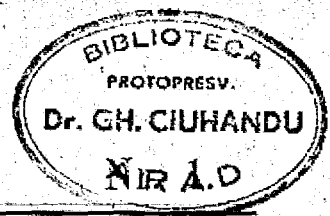

6939

Anul XXXII.

Arad, 619 Ianuarie, 1908.

REDACȚIA:
și
ADMINISTRAȚIA:
Batthyány utca Nr. 2

Articoli și corespondențe pentru publicare se trimit redacției.
Concurese, inserțiuni precum și taxele de abonament se trimit Administrației tipografiei diecezane.

BISERICA ȘI ȘCOALA

FOAIE BISERICESCĂ-ȘCOLASTICĂ, LITERARĂ ȘI ECONOMICĂ.

APARE ODATĂ ÎN SĂPTĂMÂNĂ: DUMINECA.

PREȚUL
ABONAMENTULUI:
PENTRU
AUSTRO-UNGARIA:
Pe un an: 10 cor.
Pe 1/2 an: 5 cor.

PENTRU ROMÂNIA ȘI
STRĂINĂTATE:
Pe un an 14 franci.
Pe 1/2 an 7 franci.

Telefon pentru oraș și
comitat Nr. 286.

De anul nou.

Mergând învățați toate neamurile...

Suntem în pragul unui nou an calendaristic, unui nou an de muncă, în ogorul legii și culturii românești; un nou an se deschide, în drumul din care o nouă verigă am atârnat, în lanțul trecutului nostru.

Și când ne găsim în fața viitorului necunoscut, radarnic ne-am încercă să căutăm să aflăm acele taine, cari nu ne este dat să le cunoaștem și după cuvântul Cronicarului, sunt peste om...

Ci bine este, totuși, a reprivi asupra îndrumărilor anterioare, din trecutul apropiat, pentru a cunoaște spiritul îndeletnicirilor menite a slugi intereselor noastre reale, din actualitate și apropiatul viitor.

În timpul din urmă am avut parte de constatări nu în toată privința înveselitoare, sub raporturile vieții poporului nostru și a îndrumării sale. Spiritul bisericesc și interesul pentru instituțiile noastre, totuși cu precădere s'au validat în bine.

Acel bine, în ce s'a manifestat oare?

Am avut bucuria neașteptată, ca în lunile ultime ale anului ce expiră, să vedem poporul ertfind pentru lumina sa și a fiilor săi, în strânsă legătură cu caracterul bisericesc al școalelor noastre.

Și de unde această căldură a inimii și însușire pentru limba și legea moștenită dela străoși?

Nu trebuie să se uite, cine sunt aceia, cari în vreme și fără vreme, fără încetare au constituit cuvântul adevărului divin, cuvântul iubirii și votamentului pentru sfințele noastre așezăminte. În între cei-ce partea lor și-au luat-o, din munca a îndrumă poporul spre bine, însuflețindu-l în așezămintele sale, rolul de căpetenie le ne Arhiereilor nostri.

Reprezentanți și apărători ai legii și așezămintelor, la a căror cărmuire se găsec, prin glasul lor, prin cuvântul lor au contribuit la ridicarea, înălțarea sufletească, la încrederea în sine care dă putere credinții și produce jertfa de bunăvoie, slăbind înclinările spre desnădăjduire a poporului.

În dieceza noastră, în cursul anului ce se închee, nu numai grăirea dela înălțimea scaunului, a Celui ales și consfințit, nu numai scrisorile pastorale, ci îndeosebi — înțelegându-se lozinca vremilor grele și puterea cuvântului evagelic, mult a contribuit împrejurarea, că pătrunzând puterea și rolul apostoliei, — s'a coborît P. S. Sa Arhiereul nostru în popor, pentru a-l ridica, la dânsul...

Începând din timpul sfinței Înălțări din anul expirat, comunele din părțile banatice Fenlac și Secusigiu și cele împrejmuitoare, au primit cu însuflețire și au ținut minte sfaturile, povețele și învățăturile luminate ale bunului Arhiereu.

Același drum de glorie și fericit în urmările sale, l-a făcut în trei rânduri P. S. Sa D-l Episcop diecezan în părțile Bihorului, atât de uitate în alte timpuri, — pentru a fi și acele reîntinerite de glasul chemător la alipirea de avutul moștenit din moși-strămoși, a cărui sporire este o datorie a urmașilor.

În valea Murășului, — apoi în locuri primejdite de ghimpele rătăcirilor, nu a lipsit de a se prezenta neobositul Arhiereu, deșteptând pe urma pașilor săi pretutinneri interes, pietate renoire morală și sufletească, — toate aceste porniri chemate fiind a produce binecuvântate roade în viitor.

În fața acestor exemple roditoare, cine oare nu se cuprinde de înțelegerea rodniciei și buneii îndrumări a anului ce apuse, ca un preludiu a unei bogate și rodnice viitorimi, tot mai mult producătoare, în seria anilor ce urmează?

Cu încredere salutăm dar, după astfel de preludii, noul an, care își face intrarea în lume!

Din pastorală

Excelenței și I. P. S. Sale mitropolitului Ioan Mețianu.

Pentru frumusețea sa și interesul ce a deșteptat în publicul românesc, dăm o parte din pastorală I. P. S. Sale, dela sf. sărbători ale Nașterii Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

...De aici și provine, iubitorilor, că toate lucrările mari, bune și folositoare, izvoresc numai din dragostea creștinească. Dii asemenea dragoste se zidesc bisericile, școalele, mănăstirile, spitalele, azile sau adăposturile de săraci, și altele. Din asemenea dragoste se înființează fondurile, și altele asemenea așezăminte de binefacere, pentru omenime. De aceea și sfântul Apostol Pavel zice: „*de aș grăi în limbi îngerești, de aș proroci și aș ști toate tainele, de aș avea toată știința și toată credința, cât să mut și munții, de aș împărți toată averea, și chiar de aș da și trupul meu să-l arză, dacă nu aș avea dragoste, nu sunt nimica*“.

Din aceasta veți înțelege, iubitorilor, puterea cea mare și fericitoare a dragostei creștinești, veți înțelege, că aceea este izvorul binelui și al fericirii noastre. De aceea, eu nu aflu destule cuvinte, prin cari să vă sfătuesc părintește a cultiva și voi tot mai mult cea mare și frumoasă virtute a dragostei creștine, nu numai din gură, ci și din inimă, nu numai prin vorbe, ci și prin fapte mai ales spriginind și azmuțând prin jertfele voastre cele două așezăminte sfinte, — biserica noastră națională și școala noastră confesională, izvoarele dragostei către Dumnezeu și deaproapele, singur ce ni-a rămas dela fericirii nostri părinți de cea mai scumpă moștenire părintească.

Este nu numai o sfântă datorință, dar și cel mai mare interes al nostru a face aceasta. Căci biserica ni-a păstrat ceea-ce avem mai scump, legea, limba și datinile strămoșești, ce ne-au ocrotit contra multor cercări grele în decursul timpurilor frumoase, conducându-ne la limanul mântuirii, și din cea mai depărtată vechime ea a fost și școala noastră, care ne-a produs pe bărbații nostri cei luminați, cari au lucrat la înaintarea noastră.

Cea mai binevenită ocaziune de a ne arăta și prin jertfe dragostea noastră către biserică și către fca ei, școala noastră confesională, ni-o ofere noua lege școlară, articolul 27 din anul acesta, care, între altele, dispune și urcarea lefilor învățătorilor confesionali, conform împrejurărilor, în măsură mai mare ca în trecut, cerând și dela noi jertfe mai mari, dacă dorim a susține în sine școalele noastre confesionale. De aceea, când conducătorii vosri bisericești vor cere dela voi asemenea jertfe, să nu le denegați și să nu vă scumpiți, căci ele au de scop înaintarea bisericii noastre celei vii, înaintarea noastră a tuturor, înaintarea familiei noastre celei mari, înaintarea neamului nostru în care și prin care trăim toți.

Deși noi Românii suntem mai săraci ca alții suntem însă mulți, și mai avem și noi un frumos număr de fruntași, avem și noi mai mulți proprietari, mai mari și mai mici, avem un număr mare de preoți și învățători, mai avem și un număr de demnitari bisericești și profesori, apoi dirigători mireni, avem un număr frumos de advocați, medici, comercianți, meseriași și alții asemenea, cu stare mai bună, cari credem, că bucuroși vor jertfi mai mult și mai ușor pe altarul bisericii și al școlii noastre, precum jertfesc și fruntașii altor popoare, convinși fiind, că numai prin asemenea jertfe vom putea ajunge și noi viitor mai bun și mai fericit.

Deasemenea credem, că vor jertfi ușor și cei mai săraci partea lor, mai ales dacă vor fi mai cumpătați în alte cheltueli netrebnice, precum sunt: petrecerile costisitoare pentru cea preste măsură și stricăcioasă, luxul sau plăcerea de a purta hainele scumpe, și alte asemenea, de cari se feresc toți oamenii cu bună socoteală, ca de alte rele.

Despre folosul creșterii relig.-morale a pruncilor.

— Cuvânt către părinți, —

de

Pr. D. Voniga.

De multeori și mult s'a scris și s'a vorbit despre aceasta temă. Cei îndreptățiți și cu vocațiune de a educa, și cei cu inimă dornică de a îndrepta omenimea către limanul fericirii, și-au luat drept problemă deslegarea corectă a acestei cestiuni, dela care atarnă moralul și fericirea copiilor nostri de astăzi și viitorul generației de mâine a omenimei întregi.

Și dacă mă pun și eu în șirul acelor, cari au mai sulevat aceasta cestiune, n'o fac cu neprudența de a mai măcina odată bucatele străcurate prin coș, ci o fac cu dorul de a împărtași și eu părinților români unele sfaturi și învățături, prin a căror ținare și aplicare în economia creșterii copiilor, vor ști și vor putea deslega înșiși cestiunea dela care condiționează întărirea morală și înflorirea viăstarilor lor procreați din iubire și îngrijii cu iubire. O fac cu dorul de a împărtași părinților români, și indeosebi părinților țărani dela sate, unele adevări și învățături, din a căror ținare și aplicare se naște cea bună dispoziție sufletească a omului ce se numește *fericire*, — și prin acestea a le arăta calea către izvorul, din care se scurg toate binefacerile economiei de mântuire a oamenilor. Acest izvor de binefaceri și de fericire este *religiunea*; iar calea către acest izvor de fericire și de binefaceri este *creșterea religioasă-morală a pruncilor* (copiilor).

Omul prin creștere sau prin educațiune devine om. Dela creșterea ce a primit-o atarnă toate calitățile și toate înclinările lui individuale. Cum este creșterea, așa va fi omul. Acestea sunt adevăruri netăgăduite. Va să zică, creșterea are influență decizătoare asupra întregii ființe a omului și în urmare și asupra viitorului său, adecă asupra fericirii sale la care poate ajunge prin calitățile produse în el prin creșterea de care a fost înpărtășit.

Această putere decizătoare și această însemnătate a creșterii a fost necunoscută în totdeauna de către

toți factorii chemați a o aprecia după valoarea și după însemnătatea ei morală și socială — și cari apoi, în conștientizarea influenței și a puterii ce o exercită asupra întregii societăți omenești, se și îngrijesc de a ei dezvoltare și perfecționare.

Jertfele ce se aduc astăzi pe altarul cauzei învățământului sunt însemnate; iar grija și zelul celor chemați și puși a promova dezvoltarea și perfecționarea acestei cauze e mai mult ca zel și ca devoțiune, e aproape sacrificiu. Cu toate acestea în privința bunei stări, și din punct de vedere moral, nu putem afla nici un motiv de mângâere ce ne-ar putea îndreptăți a crede și a ne convinge, că progresul făcut pe acest drum, și respective, că influența și efectul, adică binefacerile învățământului ar fi în raport proporțional cu jertfele ce se aduc pentru acesta. Ba fața societății de astăzi, care trăiește în veac de lumină și de cultură, din contră, par'că e mult mai pătată și mult mai întunecată de cât în vecurile, când cauza învățământului public eră poate numai un embrion, ori vre-o idee abia prezentată între oameni. Societatea întreagă-i coruptă și în locul moralului sfânt și curat, ce ar trebui să încălzească inima oamenilor și a le lumină calea către vârtuți și către fapte vrednice de demnitatea celor mai perfecte creaturi dumnezeiești, în sinul societății moderne s'a încuibat legionul păcatelor și a tuturor slăbiciunilor și înclinărilor rele; a tuturor morburilor trupești și sufletești, cari ni-o prezintă în cea mai tristă și în cea mai deplorabilă icoană. Semnele decădentei morale, ale societății de astăzi sunt înregistrate zilnic în rubricile ziarelor, ba putem zice, că prin dimensiunea lor înspăimântătoare și-au eluat chiar drept de a avea rubrică permanentă în coloanele organelor de publicitate. Înșelătoriile, furtișagurile și tot felul de șarlatanii, uciderile și sinuciderile și tot felul de fapte criminale, apoi certele și războirile dintre părinți și copii, dintre soți și soții, dintre frați și surori, dintre prieteni și vecini, dintre clase și societăți sunt la ordinea zilei și formează bogat material pentru cei ce înregistrează crimele omenești și pentru judecătorii chemate a aplană divergențele, a salva nevinovăția și a pedepsi fărădelegile oamenilor.

Aceasta e contura societății de astăzi; acestea sunt cele mai generale note ale decădentei morale, în care societatea modernă își mai tânguește viața ei desperată.

Și dacă dela aceasta contemplațiune tristă și generală a moralului public ne vom cobori până jos și vom intra în sanctuarele singuratică ale vieții familiare, ne vom convinge că zău și aceasta a început deja a trece în descompunere. Chiar și pragul sanctuarelor familiare e stropit de lacrimile părinților vărsate pentru răutatea copiilor lor. Credința cea adevărată și iubirea cea sinceră au degenerat în cea mai vicăloasă perfidie, răutate și neascultare chiar și acolo unde în văltoarea luptelor grele pentru trai numai acestea mai tindeau mângâere și tărie sufletească celora, cari se nutresc cu pită (pâine) înmuiată în lacrimile stoarse de luptele și de năcazul vieții. Iar destrăbălarea și ui toate abaterile dela legile vieții cumpătate se vede din fața victimelor sale bătrâne și tinere, pe cari le seceră de o potrivă și în chip îngrozitor. Priviți numai voi iubii părinți în fața vlăstarilor vostri tineri, priviți la ineretul societății și veți vedea și veți afla în fața lor semnele slăbiciunilor și efectul climatei infectate și pline de miazme otrăvicioase în care trăesc. Fața lor palidă, membrele lor slăbite înainte de vreme, viața lor fără energie și lipsa bunei dispozițiuni sufletești sunt tot atâtea semne vizibile și dovezi, că și acești vlăstari

gingași, aceste flori tinere și abia desvâlitate și-au perdut odorul și farmecul ce vor putea inspira vre-o speranță de razăm la adânci bătrânețe — și că simțămintele lor de pudoare și de nevinovăție sunt copleșite și înecate în inimile lor de niște simțămintele zdrobitoare de malconțință și de pessimism.

Iar în fețele voastre de privim, iubii părinți români, ce vedem? Semnele desperațiunii cumplite și brezdele adânci ale unei vieți alterate de patimile unei viețuiri fără credință și lipsită de conștiința unei destinațiuni mai înalte, ce o are omul în viața lui pământescă.

În casele voastre vedem așternutul necumpătului întins peste ruinele *simplității* curate, iar moravurile blagine și moștenite dela străbuni, sunt schimbate cu moravuri străine și cu semnele unor manifestațiuni de viață desperată. *Virtuțile străbune vi-se par lucruri de răs*, iar înclinărilor păcătoase vă supuneți cu drag și ori ce sfat al ispitelor ce vin din lume îl primiți fără zăbavă și îl practicați cu însuflețire.... și într'o căsătoră cu voi trăiesc și cresc pruncii vostri, cari văzând faptele voastre le vor urma. Iar voi veți datori cu răspundere pentru ei, și pentru a lor fericire întemeiată pe creșterea ce li-ați dat-o, atât înainte lui Dumnezeu și înainte conștiinței voastre, cât și înainte societății în care trăiți.

*

Făcut-am contemplațiuni. Oficiul și misiunea mea de preot mi-au înlesnit în mare măsură posibilitatea de a-mi câștiga esperința și convingere tristă, că atât viața privată și familiară, cât și cea socială și publică a oamenilor noștri, a poporului nostru, e desperator, de decăzută, e un *putrăgău* — și mult mă tem, că dacă nu va începe fără zăbavă procesul de renaștere prin abatere dela căile ce duc la abizul decădentei morale, ori ce încredere și ori ce provocare la profeciile poetului se vor dovedi de cea mai tristă și mai amară sinamăgire, căci „viitorul româniei“ — zău că nu va fi „de aur“ ci va fi trist și dureros.

Prin diagnoză aflat-am dar răul ce ne amenință cu moarte. Este decadența morală. Eruat-am și cauza și am aflat-o întru *înstrăinarea poporului nostru de Biserică și de așezămintele ei străbune și sfinte*. Întru indiferentismul arătat față de acestea prin manifestarea a tot felul de efect stricacios al influințelor esterne și păgubitoare, cărora se supune cu drag și fără nici o rezistență morală.

Mai mult aflat-am chiar întru *desprețuirea și neascultarea învățăturilor morale și evanghelice și întru înclinările lui către tot ce e străin și vrajmășesc credinței, moravurilor sale străbune, și vieții blagine, curate și sfinte*, prin care străbunii noștri s'au făcut vrednici de pomenire..

Deslegarea acestei cestiuni grele și respective căutarea modului de vindecare a acestui „moral insanity“ va fi problema acestui cuvânt. Relativ la razele decădentei morale contemplate, precum și relativ la mijloacele de îndreptare și de întărire ce s'ar putea propune celor ce vor să rămână creștini cu nizuințe spre fericire, am aceleași păreri ca moralistul I. Paulik dela care drept identificare cu dânsul, *peste întreg cuprinsul acestei scrieri* voi imprumută și voi reproduce textual obiecțiuni și instrucțiuni privitoare la sanarea răului contemplat, și la întărirea poporului nostru prin creșterea religioasă morală a copiilor acasă, în familie și la vatra părintescă.

**

Citatul pedagog și moralist într-o conferință a sa „despre creșterea religioasă în familie” zice, că după o îndelungată și serioasă contemplațiune făcută în viața morală și religioasă a oamenilor, și-a câștigat convingerea, că cauza atâtor rele morale în primul loc este educațiunea sau *creșterea greșită*. Și drept are, căci acolo, unde între oameni s'a încuibat felurimea păcatelor ascunse și publice și au produs între ei nemulțămire și nefericire, acolo de sigur că arma cea puternică a educațiunii ori că nu s'a învățat *de loc*, ori că nu s'a învățat *cum se cade* față de acești vrăjmași neîmpăcați ai omenimei.

Iar cauza, că educațiunea de astăzi, să-i zicem modernă, nu are asupra generației acel efect binefăcător ce s'ar aștepta dela ea, sunt de o parte *părinții*, iar de alta parte *sistemul educativ*. Părinții sunt cauza într'atâta întru cât nu numai că nu se interesează de loc de creșterea religioasă morală a copiilor lor, dar nici chiar școalei nu-i dau mână de ajutor întru ni-zuințele sale către acest scop. Iar sistemul educativ-școlar întru atâta e cauza acestui rău amenințator, întru cât — prea unilateral fiind — pe când prevede pe copii cu toate cunoștințele necesare, de cultivarea și de nobilitarea inimei și a simțemintelor religioase-morale nu are timp să se îngrijească, ba poate nici aminte să-și aducă. Și rezultatul acestui sistem de educație nici că poate fi altul decât îmbogățirea elevului cu cunoștințe reale și slăbirea lui în simțăminte nobile și religioase-morale.

E adevărat, că în prima linie studiul religiei este chemat a nobilita inima elevului, a deștepta și a dezvoltă în ea simțeminte morale. Dar oare putea-și va acest studiu important arăta și dezvoltă efectul său întăritor, și oare putea-va produce vr'un rezultat suficient acolo, unde instructorul-catihet îl propune numai în 1—2 oare la săptămână, și unde față de acestea, atât acasă, pe stradă și aiurea, efectul distrugător al altor feluri de educație și al atâtor pilde rele de fapte imorale, n'are nici margini și nici sărbătoare?

E adevărat apoi, că și alte obiecte de învățământ încă-și au scopul și efectul lor moral educativ; dar totodată și aceea e adevărat, că puțin, de tot puțin va fi efectul moralizator al acestora acolo, unde inima și dispozițiunea copiilor nu sunt pregătite a priori, de acasă dela părinți, pentru primirea efectului moral al obiectelor de învățământ.

În urmare rămâne datorința, de o potrivă obligatoare pentru toți părinții cari se interesează cu iubire și cari doresc fericirea copiilor lor, ca *înșiși ei*, acasă și în sanctuarul lor familiar, să înceapă a da copiilor lor, creșterea morală religioasă și a-i pregăti pentru primirea ulterioară a învățăturilor ce i-le va împărtăși școala, — și prin cultivarea în acest chip a simțămintelor lor religioase-morale a-i întări pentru lupta ce vor avea s'o poarte în contra ispitelor vieții și în contra tuturor valurilor zdrobitoare ale înclinărilor rele și ale patimelor omenestii.

(Va urma.)

Programa seminarilor.

Nu va fi vorba despre învățământul din țara noastră, în aceste șire, ci de învățământul teologic din România, învățământ pregătit pentru preoție și pentru facultatea teologică.

Credem, că suntem îndreptățiți a ne ocupa și noi de instituțiile unei biserici și unui popor, de care nu-

mai hotare de state ne despart, încolo una suntem; și a căror organizare ne oferă criterii de comparații ba chiar de reflexiuni și eventuale concluzii de interes general cultural românesc.

Seminarile din România au 8 clase, ca liceele dela noi, dar studiile ce se predau, sunt în mure extenziune teologice. Pentru modificarea programului de studii al acelor școale, pentru *întregirea* lui cu scopul de a produce rezultate mai efective, — o comisiune delegată de ministerul instrucțiunii publice și-a făcut raportul, a prezentat un proiect de modificări și *îmbunătățiri*, Consiliului general al învățământului țării, ca celei mai înalte autorități de ordinea instrucțiunii publice.

Dăm în cele următoare — după *Biserica Ortodoxă Română* (XXXI 8. pp. 935—942.) — ideile cuprinse în raportul din chestiune, întocmit de o comisiune compusă din P. S. S. Pimen, episcopul Dunării de jos și cei trei directori seminariați D. Cădere, M. Popescu și P. Gârloviceanu, oameni de specialitate puși în fruntea a trei școale teologice cu opt clase, numite seminarii.

„S'a admis — se zice, din partea comisiunii (Bis., Ort. Rom. loc cit.) — soluțiunea, ca examenul de capacitate (absolutoriu) să fie scindat în două: după terminarea clasei a VII-a elevii vor da un examen din anumite *științe teoretice*, iar după terminarea clasei a VIII-a un examen din *științele de caracter practic* și numai după aceste două examene li se va da diploma de capacitate“.

Din punctul de vedere pedagogic, credem noi că această „scindare în două” nu e admisibilă.

Teoria sine paxi, sicut rota sine axi, — zice proverbul latin; iar *didactica* ne învață, că sistemizarea și aplicarea sunt două trepte nedespărțite, în instrucțiune. Și din *experiențele* cu examenele de corecții mai știm, că într'un an de zile materialul teoretic le sboară din minte elevilor; dar pe lângă practica fără teorie, în curs de un an de zile — de sigur se pierde firul, rațiunea, *caracterul unui studiu*, de orice natură sau specialitate ar fi acela.

Care să fie oare cauza acestui exclusivism de caracter — „practic”?

„S'a cerut, ca programa acestei clase (VIII) — se argumentează în B. O. R. — să aibă un caracter cu totul practic, din cauză, ca viitorii candidați de preoție nu erau destul de bine pregătiți pentru chemarea lor. De aceea: mai multă ocupare cu sf. Scriptură, temelia învățământului religios, cartea cârților, pentru orice preot. Viitorul preot trebuie să cunoască tot ce se poate scoate din sf. Scriptură să fie pentru un seminarist isvorul dătător de lumină pentru chemarea lui viitoare; numai (!?) din ea să se inspire asupra chipului cum are să conducă pașii credincioșilor de sub păstoria sa. Pentru aceste considerațiuni, s'a pus în clasa a VIII-a (cea practică?) Exegeza și anume...“

Nu înșirăm materialul bogat și eu „complectarea de sinoptici” ci întrebăm numai: Oare alte parabole, ori exemple, din viața din zilele noastre, nu se pot lua? Parabolele sublime ale Mântuitorului, cuprind ele tot ce există în lume, ca material, care poate fi exploatat pentru moralizarea și fericirea oamenilor?

Credem, că trebuie să se facă deosebire între fapte și idei. O predică în contra beției, b. o. cu arătarea urmărilor și desastrelor aceluia flangel, nu poate furnisa material preotului, ca „să conducă pașii credincioșilor” la mântuire de păcat și desastru? Exemple înfiorătoare dela ordinea zilei, nu pot fi exploatate cu

mult efect? Evident, că da; scoțându-se, natural, cu istețime, în aplicare, doctrina religioasă, care cuprinde ultimul cuvânt al moralei.

Și câte elemente nu furnizează viața, cu ale ei fenomene, îngrijitorului de suflete! Nu-i este permis să se treacă, nu-i admisibil să se treacă peste tot ce e sugestiv și de exploatat în favorul moralei, dacă preotul simte în suflet credința și conștiința apostoliei sale.

„Rolu preotului e — continuă proiectul, adevăratul raportul — în primul și ultimul rând, să predice *cuvântul lui Dumnezeu*“ (subliniat în text)... Iată ce cere *programa*: „Se vor alcătui cuvântări, la articolele Simbolului credinței, la rugăciunea domnească, la fericiri, la cele trei virtuți teologice... Duminicile... se va explica serviciul divin... Se vor face cuvântări catichetice asupra învățăturilor ce trebuie să se dea creștinilor la naștere... la botez și în urmă la cununie... cuvântări la epidemii, secetă, foamete, războaie... cutremur... primirea episcopului... depunerea jurământului funcționarilor... indemnuri la ascultare și supunere (legilor)... comunicări de ordine superioare... Iată o programă destul de bogată pentru elevii seminariști să se poată forma buni predicatori!“

Destul de bogată *programă* practică, recunoaștem și noi; dar unde-i împărțirea sistematică și clasificarea materialului? Apoi, să ni-se ierte, că amintim pe Cicerone, care zicea despre orator, că trebuie să fie: *Vir bonus, dicere expers*, iar Horatius: *Si vis, me flere, dolendum est primum ipsi tibi*. Ce folos vom avea dar de toate formele și programele seci și încărcate cu formulare de memorizat, când misiunea apostolică trebuie să se infiltreze în sufletele deșteptate și întărite în credință, sufletele elevilor nu saturate prin aglomerare de material, ci nobilitate prin pregătirea unei vieți pastorale pe calea *învățământului educativ*.

Evident, că exemplul și iubirea profesorilor pentru copii, sunt elemente, cari se cuprind în doctrina Mântuitorului; dar ele sunt a se înțelege și aplica, în raport cu timpul și cerințele sale.

Vorba viind despre timpul nostru și cerințele lui, oare dela preoțimea română să nu se ceară să fie la același nivel, cu clerul altor popoare? Să înceteze de a mai fi un simbol al vremurilor triste din trecut, ci să devină un factor încălzitor de suflete prin vraja apostoliei indeplinite „cu vreme și fără vreme“!

În acel caz, nu înțelegem încă o seamă din „întregiri“, pe cari le lăsăm să urmeze aci textual:

„S'a pus încă în această clasă (a VIII-a) și o (O, o!) oră pentru limba română, ca să se poată face cât mai multe citiri și resumate din scriitorii mari bisericesti și exercițiul așa numitului *stil curial*!“

Stil curial?

Noi nu cunoaștem decât limbă literară și populară cu stil adecvat acestor înțelesuri (De es. nuvelele lui Sadoveanu, și — revista lui Sadoveanu pentru popor). Stil curial? Și o singură oră din limba română, care este baza manifestării sufletului, și înfățișarea culturii românești?

„O schimbare esențială s'a făcut (p. 941) la studiul limbii latine și eline... În clasa V. VI. și VII, când ocaziunea se va prezenta, (Ordine de plan și conspect de materialul prescriș? *Nota aut. artic.*) profesorul va traduce și părți alese din Plutarh, Homer, Plato... Cu chipul acesta elevii nu vor fi chinuți cu învățarea diferitelor dialecte grecești, (? *N. aut. art.*)

ci și vor concentra toată munca pentru învățarea formelor regulate gramaticale și în deosebi a *dialectului Alexandrin*“.

Să mi-se ierte reflexiunea de confrate: „Biserica Ortodoxă Română“ din regatul României, e tot în epoca — fanariotă?

Ce înțeles poate avea, într-o școală românească medie, studiarea dialectului Alexandrin? Ce vor lucra universitarii, în cazul acesta, mai mult: savanții? orientaliștii?

Și dacă în această direcție s'a exagerat și se exagerază așa cumplit, — cât de dureros este să vezi o retragere neîntemeiată, față cu lumina științei adevărate!

Iată, sub acest raport, ce dispoziție s'a indicat:

„Puține modificări s'au mai făcut la studiul *Geologiei și Psihologiei*. S'a căutat să nu se predea nimic, ce ar fi în contradicere cu învățăturile religioase!“

Ce însemnează această capitulare, — fără să fii atacat? Biserica nu e și militantă?

Exegeza, care s'a mai adaus „ca studiu în clasa VIII“ doar lămurește identitatea dintre spusele sf. Scripturi și datele științei geologice.

În ce privește *psihologia*, — oare bogatele cercetări psihofizice au putut stabili și lămuri consistența lumii fenomenale în raport cu lumea reală, ca relații și consecvențe etern sigure și imutabile?

Ori încătrău te vei întoarce, găsești și sub raportul obiectiv și subiectiv — nici unul desăvârșit — același necuprins dar nelipsit factor, aceeași consecvență acțiune constantă, la care se reduc toate și de unde toate izvorăsc: Dumnezeu.

Și cine va ști încălzi inimile, va întări credința...

Nu pot, încheiând această analiză, să nu remarc, ca lucruri bune din cuprinsul proiectului de modificare a planului de învățământ pentru seminariile din România următoarele:

Studiul *comptabilității, agrimensurei, practica agricolă și pedagogică*.

Dar cuvântul nostru din urmă este și aci, că și cu planuri mai puțin complicate, energia, și priceperea, apoi însuflețirea profesorilor, pot aduce rod bogat, deoarece cadrele întocmite de oameni, nicicând nu pot pune zăgaz, inspirații venite dela Dumnezeu.

Cu programe și fără însuflețire pentru misiune, nimic sunt!

S.

Din trecutul nostru cultural.

(Urmare.)

D. Țichindeal născut pela 1755 în Becicherecul-mic, a fost întâi învățător, apoi preot dela 1802, ulterior catihet și director la institutul pedagogic român din Arad, de unde după un an de funcțiune a trebuit să plece probabil în urma greutăților ce i-s'au făcut din parte sârbească, cu care eră în comunitate pe atuncia dieceza Aradului.

El moare sărac și părăsit.

A tradus fabulele lui Dositeiu Obradovici, din limba sârbească, însoțindu-le cu o prefață, în care

vorbește despre cultură, la care are dreptul fiecare popor. Titlul cărții, care apare în două ediții (1802 și 1808) este: „Sfaturile a înțelegerii cei sănătoase“.

Țichindeal a destinat „Fabulele“ sale „iubitorilor de învățatură preparanți, odraslelor rumânești, spre citirea așa fel de cărți“ „aceste învățături morale prin fabule în limba românească“.

Constantin Diaconovici Loga, a fost zece ani profesor la pedagogiul din Arad, unde a scris o Gramatică română (1822) pentru școlari, apoi o Epistolografie (stilistică) și un Octoih (mare). A tradus după Plutarh „Pentru creșterea pruncilor“ și „Viața lui Belizarin“, după Marmontel.

În lucrările sale, mai mult cărți de școală netipărite, el spune frumos și cu căldură, că trebuie ca „în limba maici să ne cultivăm“ toți dimpreună să dăm, căci toți un neam facem“. „Așa se zidește altariul neamului și din darurile a mai multora, se aduc jertfele luminării“.

„Dela colaborația lor harnică — zice dl N. Iorga¹⁾ — de inteligențe mediocre, nu lumina cea mare de pe culmi, (Șineai, etc.) care atrage privirile și le uimește, ci lumina, care străbate pretutindeni și destăinuiește fiecăruia, că există o viață a sufletului, — care e, ceea ce se găsește mai sfânt, mai înalt și mai bun în ființa omenească“.

Apostoli de aceștia au trecut și munții (Manfi, Bob, V. Pop, pela 1820 chemați ca profesori, în Moldova, de Asachi, pentru mitropolitul Veniamin) și a trecut și profetul *George Lazar*, împlinitor al cuvântului, a cărui putere sugrumatând influența grecească, pregătea o viață nouă, unui popor întinerit în conștiința și mândria originii sale.

Triumful spiritului nou.

George Lazar. Născut dintr'o modestă casă de țărani în Avrig (țara Oltului), cel mai mic între cinci frați, a fost remarcat de inteligent, de baronul Bruckenthal, proprietarul de moșie, guvernatorul Ardealului, un om învățat.

Trimis la studii la Cluj, apoi la Viena la teologie de patronul său, învață și ingineria și filosofia. Promovat de doctor sub auspiciis, sărguinciosul, învățatul și inimosul ardelean se întoarce acasă, unde e sfințit la 1814 de arhidiacon și împlinește slujbele de catihet la Seminarul teologic din Sibiu și de predicator al catedralei vlădicești.

Precum Klein, Șineai și Maior n'au putut ajunge „la creangă verde“ cu episcopul blăjan I. Bob, tot așa nici eruditul și puternicul orator bisericesc G. Lazar, n'a putut să iese la cale, cu episcopul său, V. Moga.

El părăsindu-și cariera și situațiunea, pleacă amărât, cu o familie boierească din România, ca educator de copii; iar ajungând la București, — eră pe atuncia domn Caragea — deși școala elinească pro-

speră în București, el isbutește, cu ajutorul eforilor școlari Const. Bălăceanu și Iord. Goleșcu, mari boeri, patrioți, cari înțeleseseră spiritul mișcării din Ardeal, să capete îngăduință de a deschide o școală de ingineri, în limba românească.

Idea necesității, și a împlinirii vremii, pentru liberarea spiritului românesc de sub lanțurile culturii străine, răsărise deja, în capetele alese, și în principate. Așa, Mihalache Sturza Voevod, întemeiând „Academia mihăileană“ (universitatea din Iași) pune acolo pe cei mai aleși oameni de știință, ce se găseau pe timpul acela între români¹⁾.

Mai erau însă și trebuințe practice, mai ales în Muntenia. G. Lazar a dovedit boerilor, cari îi cercaseră iscusință, că va putea face hotarnicii din fiii lor, pentru a le măsura moșiile, — căci făcuse doar strălucite studii, și servise ca topograf, în războaiele Austriei cu Franța, fiind și el înrolat.

I-s'au dat lui G. Lazar câteva odăi la Sf. Sava, și încep școala de inginerie, pentru care zelosul dascăl pregătea cu multă sîrguință manualele de trebuință.

Dar dascălul român pregătea nu numai hotarnicii ci și — inimile...

La intronarea mitropolitului Dionizie (1819), el ținu un discurs puternic, înălțător, de poet, despre strămoșii mândri ai unui neam nedreptățit și împilat.

„În glasul vibrant de pasiune al fostului predicator sibiian vorbea, în sfârșit, în principate, înaintea păstorului sufletesc, înaintea boerilor patrioți și a celor desnaționalizați, poporul român însuși, care amintea (acum) altfel decât prin plata birurilor, că trăiește și își cerea apoi dreptul!“ [N. Iorga, Ist. lit. II. 524].

Elevii dela școala de filosofie grecească trecură la școala lui George Lazar, pentru a nu se mai despărți de inimosul dascăl.

Filosoful, inginerul, laureatul doctor în teologie, s'a apucat a scrie cărți pentru școlarii săi. „Povățuitorul“ său dă în prefață învățături înălțătoare despre trecutul și misiunea neamului său.

Un apostol, un fanatic vorbea dintr'insul, căci el credea cu toată puterea sincerității sale în misiunea sa, — și prin aceasta atrăgea și însufletea.

Fără a duce o luptă deschisă, pe față contra școlii grecești, rivale, dar ceea ce a scris în lucrările sale, va fi spus și elevilor; și i-a îndemnat, să se lase de obiceiul de a vorbi grecește și de-a preferi formei grecești, pe „Doamne miluiește-ne“.

Abedar, Irmologhion, Aritmetică, Trigonometrie dreaptă, Filosofia, lucrată după Kant, — aceste sunt operele rămase netipărite, dintre multe alte lucrări ale marelui dascăl, cari n'au putut ajunge la tipar, căci vin vremile vijelioase, revoluția grecească dela 1821 și — — cruda boală.

Întors acasă, în satul său, el moare, izolat și sărac, fără prieteni, și se odihnește lângă bisericuța

¹⁾ Op. cit. II. 430.

¹⁾ Mihail Kogălniceanu (din Moldova) și Ioan Ghica (din Muntenia), la anul 1834.

din Avrig, sub o cruce pe care o mână prioasă a ridicat-o ulterior, cu inscripția:

Precum Hristos pe Lazar din morți a înviat,
Așa tu românimea din somn ai deșteptat.

Acolo e mormântul lui; dar caldul său cuvânt a vărsat suflet înviorat, izvor al vieții conștiente a întreg neamului românesc.

George Asachi. Aceeași misiune, pe care a îndeplinit-o George Lazar în Muntenia, revine lui *George Asachi* în Moldova. Om mai fericit și mai vast și estins în munca sa rodnică, dar fără profunziunea proprie sufletului ardeleanului, Gh. Asachi este dintr-o familie distinsă, născut în Herța (1788 — † 1871). Studiază la Lemberg filosofia, apoi merge în Italia (1809—1812), de unde se reîntoarce cu gândul de a restabili vechea Dacie, cu ajutorul lui Napoleon cel Mare.

Trecând fumurile tinereții, cu desastrul dela Moscova, Asachi deschide, ca și G. Lazar, un curs de inginerie, în Iași.

Pe timpul Eteriei grecești el se retrage (cu *Veniamin Costache* mitropolitul în Basarabia, ei erau în bune relații, și pentru mitropolit și imblase A. prin Ardeal, să-i câștige profesori, la Seminarul Socola. După potolirea revoluției Asachi isbutește să convingă pe domnitorul I. S. Sturdza, că școala grecească dela Trei Ierarhi (1819), usurpează averile cu cari se susține. Domnitorul înființează *școala românească, în locul celei grecești*, sub conducerea lui Asachi.

Dela 1830 Asachi e referendar școlar. La 1835 școala dela Trei-Ierarhi se bifurchează, în gimnaziu și „Academia Mihăileană“, după numele Domnitorului Mihail Sturdza. La această înaltă școală vor fi aplicați cei mai erudiți români din timpul acela, M. Kogălniceanu, și Ioan Ghica.

Dintre aceștia, Kogălniceanu, cu poetul V. Alexandri, cu prozatorul C. Negruzzi și alții, au lucrat alături cu neobositul G. Asachi la inaugurarea teatrului românesc din Moldova.

Pe terenul literar, a scris G. Asachi foarte mult, studii, articole, traduceri, poezii, chiar, dar mai ales o activitate prețioasă pe terenul ziaristicii¹⁾, care eră

Zece ani a susținut el „*Albina Românească*“ primul ziar apărut în Moldova, în Iulie 1829, același an, în care a apărut și în București (în Aprilie) „*Curierul Român*“²⁾ al lui I. Heliade Rădulescu.

G. Asachi a lucrat, ca profesor, organizator de școli, de teatru, ziarist, scriitor de cărți de știință,

¹⁾ Începutul se face sub guvernul provizor al guvernatorului Kiselef (1829).
abea în fașe, pe timpul său.

²⁾ Primul început neisbutit, de a tipări ziar românesc, s'a făcut în Ardeal, de Molnar, la 1794 se crede că un oarecare Racocea ar fi fost al doilea, în Lemberg (1817); a treia încercare, fără succes a voit s'o facă Carcaleki în Buda. Barac a publicat scurt timp (1805) foaia de Duminecă. Pressa cu adevărat începe la noi cu Heliade (Muntenia), G. Barițiu (Ardeal) „*Gazeta de Transilvania*“ și Asachi (Moldova).

de școală și literatură, atât originală cât și traduceri. Din opera lui de harnic patriot au rămas multe lucruri bune, din punctul de vedere literar însă, activitatea lui nu are nici o însemnătate.

(Va urma.)

CRONICA.

— Anul nou în Arad s'a serbat oficiând membrii clerului parohial și protodiaconul din dieceza noastră. Predica ocazională a rostit-o, cu priceperea-i apreciată părintele Tr. Vătan. După sf. liturgie, cler și popor, sub conducerea Vener. protopop V. Beleş s'a prezentat la P. S. S. D-I Episcop diecezan, pentru a-i ură mulți fericiți ani. P. S. Sa nu a lipsit, că în frumoasele sale cuvinte să dea folositoare învățături.

— Nu mai este! Cu regret dăm publicității știrea dureroasă primită din Sibiu: „Vă aducem la cunoștință, că din cauza grevei lucrătorilor tipografi din Sibiu — nr. 10 al revistei „*Vatra școlară*“ nu a putut eși la timp. Acest număr va eși probabil numai după anul nou. Totodată vă împărtășim, că din cauza puținului sprigin dat de către învățătorii noștri — din vre-o 400 abonați nici 200 nu și-au achitat abonamentul — apariția revistei cu începutul anului 1908 se sistează. Comitetul de redacție al revistei, „*Vatra școlară*“.

Asentări în comitatul Aradului. Vicespanul comitatului Arad a pus termin pentru asentările din acest an pe zilele din 3 Martie până în 27 April, stabilind următoarele ordine pentru cercurile pretoriale. Aletea: Martie 2, 3, 4, N-rul feciorilor deobligați la asentare e 685. Chișineu: Martie 6, 7, 9, 10, 11, 12: cu 1200 feciori. Șiria: Martie 14, 16, 17, 18, 19; cu 914 deobligați, Ternova: Martie 21, 23, 24, cu 611 feciori deobligați la asentare. Boroșineu: Martie 26, 27, 28, 30 cu 805 deobligați la asentare. Boroșsebis: Aprilie 1, 2, 3, 4; 771 deobligați. Halmagiu: Aprilie 6, 7; deobligați la asentare 335 feciori. Radna: Aprilie 9, 10, 11; cu 659 feciori. Pecica: Aprilie 15, 22, 23, 24, 25; feciori 874. Arad: Martie 21, 23, 24, 26, 27; cu 800 feciori deobligați la asentare.

Vicespanul comitatului a trimis deja un circular tuturor oficiilor protopretoriale în care le avizează despre această ordine a asentărilor și le îndrumă să facă toate dispozițiile necesare.

— Philos. Jahrbuch despre carte d-lui A. Mocsonyi. Numărul ultim al „*Răvașului*“ Din Cluj reproduce în extras recenziunea d-lui Dr. Constantin Gutberlet asupra studiului „*Religiune și știință*“ al d-lui Al. Mocsonyi, care recenziune după ce laudă zelul autorului concludă că rezolvarea dată nu este îndesulătoare, ci chiar distrugătoare pentru religie, din cauza că nu recunoaște adevărul obiectiv al dogmelor, considerându-le ca încomprehezibile.

Cetind d-l. Mocsonyi acest extras în „*Răvașul*“, a scris redactorului acestei reviste următoarele șire, pe cari suntem autorizați a le reproduce:

„Eri am primit articolul publicat în Răvașul“
 Îmi pare bine că mi-ai atras atențiunea asupra criticei filozofului renumit Dr. Const. Gutberlet, despre care (critică) nici n'am știut. Dar am să observ pe scurt numai, că criticul german greșește presupunând ca și când eu aș nega adevărul obiectiv al dogmelor. Eu din contra dovedesc ca adevărul obiectiv al dogmelor nu se poate nici dovedi nici nega în mod științific și în privința aceasta îmi stă la spate chiar Toma de Aquino, a cărui autoritatea — cred — că tocmai Gutberlet nu o va contesta. Iar incomprezibilitatea dogmelor zace însăși firea religiei, deci și a religiei creștine, căci esența ei o constituie misterele, cari sau sunt incomprezibile sau nu mai sunt misterii; deci nu recunoașterea incomprezibilității misteriilor, ci veleitățile raționalizării lor sunt distrugătoare pentru religie. Sapienți sat“.
 (Drapelul).

Reuniunea învățătorilor nostri din protopopiatele din dreapta Murășului s'a întrunit — precum aflăm din „Tribuna“ — la 2/15 Ianuarie în Timișoara. Acolo s'a adus concluzul, între altele (în absența președintelui însuși dela presidiu), ca *autoritățile școlare* (înțelege: Consistorul, ș. a.) „să hotărască“ și să dispună unele și altele... *Quo jure?* întrebăm, trebuința de a fi sfătuite în această formă autoritățile, de acea corporațiune, de reuniune.

Sub raportul „drepturilor“ stăm cam sus; dar sub al datorințelor?

Să vedem!

În acea Reuniune se găsesc bărbați (învățători) pe cari îi caracterizează „Amicul culturii“ subscris în corespondența din „Tribuna“ astfel: „Expresiunea feții sale ne spune, de câtă durere eră cuprins sufletul său blând în aceste momente“; dar în aceeași Reuniune nu se găsește un singur condeiaș, care să își aducă aminte să raporteze la foaia oficioasă, care aparține acelor, cari va trebui „să hotărască“... decât, dar sunt nesfârșite solicitările de „loc“ pentru „răspunsuri“; când e vorba de analiza critică a unor lucrări didactice...

Expunerile bombastice și umflate ale „Amicului culturii“ ne evocă contrastul, la a cărui apreciere avizez pe cetitorii acestei cronice: Cetiți cronica de mai sus, subscrisă „Vatra Școlară“!

Concurs.

Pentru îndeplinirea stațiunii învățătoarești vacante din **Baia**, pprezvitatul Radnei, prin aceasta se eșcrie concurs cu termen de **30 zile**, dela prima publicare în organul „Biserica și Școala“.

Emolumentele împreunate cu acest post sunt: 1. În natură: locuință, cu 2 chilii și cuină, apoi grajd și grădină de lemne; 2. Salar 600 cor. din această sumă

învățătorul se va îngriji de lemne, pentru încălzirea salei de învățământ; 3. Spese de conferințe 20 cor. 4. Pentru curatorat 14 cor: 5. Dela înmormântări, unde va fi poștit, 1 coroană.

Recurenții să-și susțină recursurile ajustate conform Regulamentul și adresate comitetului parohial din Baia — Prea On. Oficiu pprezvitaral în M. Radna și să se prezinte — în termenul regulamentar — în sf. Biserică din Baia, spre a-și arăta dexteritatea în cântec și tipic.

Baia, în 11/24 Nov. 1907.

Comitetul parohial

În conțelegere cu: *Procopie Givulescu*, pprezviter insp. de școale.

—□—

1—3

Compactor român în Arad

Iustin Ardelean

Strada Weltzer János Nr. 13.

Execută grabnic și prompt

tot soiul de lucrări, atingătoare de această branșă.

Legătură fină și durabilă.

Prețuri moderate.

18

